

ÚVOD

V knize, kterou předkládám především slavistům, balkanistům, literárním vědcům a dalším zájemcům, pokračuji ve svých dosavadních teoretických a literárně historických výkladech. Jádrem tvoří studie a stati, jež se týkají balkánského a stře-doevropského literárního procesu. Byly napsány převážně v posledních třech letech. Vycházím v nich především ze svého pojetí meziliterárních a obecně kulturních společenství.

Soubor studií a statí je koncipován obdobně jako moje monografie *Balkán a Mediterán* (1997), navazuje na ni a nadále rozpracovává mnohé její teoretické závěry. V souvislosti s probíhajícími sjednocovacími procesy v Evropě jsem ve čtyřech úvodních studiích chtěl poukázat na to, že literatura a kultura národů Balkánského poloostrova tvoří nedílnou součást evropské kultury a civilizace. Chtěl jsem zejména připomenout antické kulturní dědictví, význam vzniku slovanského písma a slovanského písemnictví, činnost tří slovanských literárních škol – velkomoravské, preslavské a ochridské, – která byla bezprostředním impulsem k dalšímu rozvoji kultury, písemnictví a osvěty téměř všech slovanských přednárodních společenství.

Když mnozí evropští politici, literáti, publicisté i politologové hovoří nebo píšou o Balkánu, zapominají např. na sociálně náboženské heretické hnutí nazvané podle svého zakladatele bogomilství, které se objevilo právě v této části Evropy celých šest století před evropskou reformací a bylo mnohým radikálnější než reformace. Zprostředkovalo četným lidovým sektám a duchovním proudům v mnoha italských městech, ve Frnácii i v Německu předněvýchodní manichejské učení. Desítky bogomilských apokryfních textů šířily svobodný duch Balkánu a stály u zrodu evropské renesance.

Ze studie je patrné, že se na území Balkánského poloostrova protínal tzv. řecký a římský kruh a vznikly zde mj. mnohé originální ikony, sochy a sarkofágy. Významným fenoménem ve vývoji slovanských a ostatních evropských národních literatur a kultur je dubrovnická renesanční tvorba, která je psána latinsky, italsky a charvátsky. Z balkánských národních literatur jsou tři nositelé Nobelovy ceny za literaturu. Balkánské slovanské i neslovanské národy i přes staletou porobu si zachovaly svůj jazyk, své bohaté lidové slovesné zdroje i svůj svérázný způsob života a vzájemné komunikace. Duch Balkánu tvoří nesmírná vůle a láska ke svobodě. Chce-li být balkánský člověk svobodný, potřebuje vzdělanost. Po staletí v něm trvá homérovský sen o žití lidské duše po svobodě.

Aktuálnost zakladatelského slavistického díla Josefa Dobrovského pro jižní Slované zdůrazňují četné slovinské, charvátské, srbské, bulharské a makedonské jazykovědné práce, které vycházejí z vědeckých principů *modrého abbé*. Podíl ruské slavistiky 19. století na formování a rozvoji makedonského národního separatismu, jazykovědy a národního vědomí je patrný z dalších dvou studií.

Jádrem práce tvoří jedenáct studií, v nichž se zabývám pojetími literární komparatistiky a na konkrétním materiálu z české a slovenské literatury, z lite-

ratur jižních Slovanů a ze světových literatur pak nadále rozpracovávám, rozvíjím, rozšiřuji, koriguji, konkretizuji a doplňuji Ďurišínovu teorii o meziliterárních společenstvích a centrismech, jejichž součástí je mj. bilingvismus, dvojdomost a biliterárnost. Skromně poznamenávám, že jsem byl jedním z mála u nás, kdo se v polovině šedesátých let 20. století začal otázkou dvojdomosti (mnohodomosti) literárních tvůrců zabývat. Toto nové pojetí jsem dokumentoval ve své kandidátské disertaci o Rajku Žinzifovovi jako trojdomém tvůrci – makedonském, bulharském a ruském.

Ve třech závěrečných statích se zabývám některými zvláštními i společnými rysy charvátského, slovinského a srbského literárního procesu posledního desetiletí, jenž se rozvíjel převážně za velmi dramatické mezietnické, meziliterární, vnitropolitické i mezinárodní situace. Jde přirozeně pouze o náčrt problematiky, která vyžaduje mnohem důkladnější analýzu, přesnější periodizaci i terminologické vymezení jak v rámci ještě existujícího jihoslovanského meziliterárního a obecně kulurního společenství, tak také po vzniku jednotlivých národních států.

V Brně v březnu 2004.

Ivan Dorovský